

УДК 027.021(477–25):655.4/.5:004.7

Тетяна Дубас,

завідділу НЮБ НБУВ

РОЗВИТОК ВИДАВНИЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ ІМЕНІ В. І. ВЕРНАДСЬКОГО В УМОВАХ ЦИФРОВОГО СЕРЕДОВИЩА

У статті висвітлюється питання розвитку видавничої діяльності Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (НБУВ) в умовах цифрового середовища. Розкривається роль видавничої діяльності НБУВ у поліпшенні інформаційного забезпечення користувачів.

Ключові слова: видавнича діяльність, інформаційно-аналітичні продукти, електронні інформаційні технології, Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського.

Сьогодні бібліотеки не тільки збирають і зберігають інформацію, а й виробляють та поширюють її.

Бібліотеку як інтеграційний соціальний інститут, що здійснює збір, зберігання й поширення в просторово-часовому континуумі соціально значущих документів з метою задоволення й формування інформаційних потреб користувачів, розглядав у своїй праці Р. Мотульський. Як наголошує дослідник, бібліотека є одним з елементів системи створення і поширення інформації в суспільстві, і як хранитель, і розповсюджувач документів, посередник між документом і споживачем безпосередньо бере участь у процесі задоволення інформаційних потреб і створення індивідом нової інформації. Бібліотека виступає також у ролі колективного автора, створюючи бібліографічну, аналітичну, реферативну й інші види інформації, які згодом оформлюються в такі види документів, як каталоги, картотеки, електронні бази даних, самостійні видання – журнали, збірники, монографії, що дає змогу з повною підставою класифікувати бібліотеку як інформаційний соціальний інститут [7].

Питання розвитку видавничої діяльності Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського в умовах використання електронних інформаційних технологій досліджував доктор історичних наук, професор В. Горовий [2]. Видавничу діяльність як окремий напрям інформаційно-комунікативної діяльності бібліотек розглядає О. Ісаєнко. Він, зокрема,

зазначає, що «...НБУВ, зокрема СІАЗ, на основі аналізу публікацій і виявленої інформації готує матеріали прогностичного характеру, в яких описуються події і процеси, які відбувались у минулому, вміщується оцінка діючого стану справ, а також аргументовано наводяться сценарії в тій чи іншій галузі чи секторі економіки» [4, с. 47–48].

Наголошуючи на тому, що сьогодні книга є об'єктом культури й соціальної інформації, підсистемою інформаційних потоків і фактом інформаційного забезпечення суспільства, М. Сенченко зазначає, що «...незважаючи на потужний наступ електронних інформаційних технологій, вона продовжує залишатись основою високої культури і точним, науковим засобом в отриманні й поширенні знань» [10, с. 50, 55].

Окреслюючи майбутнє книжки в умовах наступу цифрових технологій, італійський учений У. Еко (U. Eco) оптимістично визначив місце її, а відтак – і видавничої справи. На його думку, книги мають перевагу над комп'ютерами. Навіть надруковані на кислотному папері, що зберігається тільки 70 років, вони витриваліші, ніж магнітні диски. До того ж вони не потерпають від зниження напруги та аварій і опірніші до ударів. І, нарешті, книги залишаються найбільш економічним, гнучким, «готовим до вжитку» засобом передавання інформації за дуже низьку ціну [11, с. 299].

Видавнича діяльність «віддзеркалює специфіку апробації та впровадження результатів наукових досліджень у контексті історичної ситуації в Україні, дозволяє пов'язати її з розвитком книжкової справи, специфікою редакційно-видавничої діяльності в науці...», наголошує С. Буряк [1].

Утім, на сьогодні немає узагальнюючого наукового дослідження, що аналізує особливості розвитку видавничої діяльності наукових бібліотек у сучасних умовах. Досвід Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (НБУВ) у розвитку видавничої діяльності показує широкі можливості підготовки видавничої продукції для випуску у світ.

Видання монографій, авторефератів дисертацій, журналів і їхніх додатків – інформаційно-аналітичних видань, збірників наукових праць, довідкових, бібліографічних, науково-інформаційних видань, науково-методичних видань, збірників документів стає практичною реалізацією результатів науково-дослідної роботи НБУВ як головного науково-інформаційного центру держави. Як видно з таблиці (див. таблицю), останнім часом спостерігається тенденція до збільшення випуску монографій і довідкових, бібліографічних, науково-інформаційних видань. Зауважимо, що у 2012 р. порівняно з попереднім роком дещо зменшився випуск журналів і збірників наукових праць. Що стосується науково-методичних видань і збірників документів, спостерігаємо деяку стабільність випусків.

Таблиця

Обсяг видавничої діяльності НБУВ за 2005–2012 рр.*

Видання	Кількість, обсяг (обл.-вид. арк.)											
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012				
Монографії	4 75,28	5 69,61	2 37,89	7 196,74	7 112,23	6 109,76	7 155,29	8 190,52				
Автореферати дисертацій	1 докт., 9 канд. 9,0	8 канд. 7,2	1 докт., 10 канд. 9,9	5 канд. 4,5	2 канд. 1,8	7 канд. 6,3	5 канд. 6,15	4 канд. 6,10				
Збірники наукових праць	5 136,09	4 118,69	9 168,68	9 171,38	7 140,53	7 161,97	9 206,83	8 197,55				
Журнали	53 441,2	53 437,42	53 435,39	53 408,6	54 412,01	54 413,6	55 419,3	53 1098,4				
Довідкові, бібліографічні, науково-інфор- маційні видання	7 108,51	10 157,55	7 131,33	11 199,8	7 147,52	5 119,76	7 200,38	11 415,97				

Продовження таблиці

Науково-методичні видання та збірники документів	6	2	5	5	4	4	6	6
	33,68	10,62	131,74	108,17	56,02	52,32	177,39	268,14

* За даними сайту НБУВ <http://www.nbuv.gov.ua>

Див. також: Дубас Т. Видавнича діяльність як важлива складова науково-дослідної роботи НБУВ (2005–2010) // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. – К., 2011. – Вип. 32. – С. 377–384.

В умовах розвитку електронних інформаційних технологій дедалі зростає попит в середовищі сучасних користувачів наукової бібліотеки на її аналітичну, інформаційно-аналітичну продукцію. «Практика показує, що в середовищі користувачів сучасних бібліотек зростає також попит на власне аналітичну, інформаційно-аналітичну продукцію бібліотек. Запити на таку продукцію в НБУВ задовольняються спеціальними структурами: Службою інформаційно-аналітичного забезпечення, підрозділами Фонду Президентів та ін.», – зазначається в колективній монографії «Національний інформаційний суверенітет у контексті розвитку новітніх інформаційних технологій» [8, с. 54]. Останнім часом спостерігається збільшення випуску такої продукції. Так, у 2012 р. було підготовлено й видано 627 випусків інформаційно-аналітичних бюлетенів загальним обсягом 2189,28 обл.-вид. арк. Інформаційно-аналітичні бюлетені постійно виставляються на веб-порталі НБУВ у відкритому доступі.

Слушну думку щодо видання бібліотечної продукції висловлює кандидат наук із соціальних комунікацій С. Горова: «Бібліотечні продукти, створені в результаті синтезу інформації фондів, на аналізі масивів електронної інформації в глобальному інформаційному просторі сьогодні затребувані в системі корпоративних замовників, що пов'язано з прискоренням темпів економічної та інших сфер суспільного життя» [3, с. 225]. Науковці-аналітики, які працюють у НБУВ, намагаються створити такий інформаційний продукт, який сприятиме створенню цілісного уявлення про життя України в зручній для сучасного користувача формі, а редакційна група відділу синтезу соціокультурних мережевих ресурсів і редактори відділу наукових видань професійно «проводять» отриманий текст усіма етапами редакційно-видавничого процесу – від редагування видавничого оригіналу до втілення його в конкретний вид видавничої продукції та випуску у світ. Діяльність працівників бібліотеки сприяє вдосконаленню системи організації інформаційно-аналітичної та видавничої діяльності й підвищенню якості та ефективності інформаційно-аналітичних продуктів.

Як зазначає В. Копанєва, «бібліотеки стають виробниками власних електронних інформаційних ресурсів, у практику бібліотек поряд з видавничою діяльністю починає входити тиражування на компакт-дисках окремих інформаційних продуктів та електронних ресурсів» [6, с. 27]. Разом з тим використання цифрових технологій приводить до нових форм роботи редактора з текстом. Упровадження засобів комп'ютеризації внесло істотні корективи в організацію технологічних процесів

редагування. Донедавна, готуючи видання до друку, редактор в основному виправляв текст на папері. Сьогодні дедалі частіше застосовується комп'ютерне редагування під час підготовки електронних інформаційно-аналітичних видань.

Необхідно наголосити на тому, що для виконання завдань розвитку бібліотечної та видавничої справи Державною програмою розвитку діяльності Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського на 2005–2010 роки (затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 25 серпня 2004 р. № 1085) було передбачено, зокрема, зміцнення матеріально-технічної бази бібліотеки. Програмою передбачалося виділення для НБУВ 47 млн грн для її розвитку. «Проте ми отримали трохи більше семи. Коштів вистачає фактично лише на зарплату співробітників та оплату комунальних послуг, ремонт застарілих електромереж та комп'ютерної техніки. <...> Необхідне технічне переоснащення бібліотеки спеціальною комп'ютерною, сканувальною та іншою технікою. Воно надасть можливість удосконалити технологічні процеси формування і впорядкування фондів, обслуговування читачів, зокрема шляхом упровадження нових дистанційних сервісів», – наголошує генеральний директор НБУВ В. Попик [9].

Відповідно до цієї Програми, у 2008 р. матеріально-технічну базу редакційно-видавничого комплексу НБУВ було поповнено, зокрема, друкарськими машинами та оргтехнікою для оперативного копіювання. Проте слід наголосити на тому, що на сьогодні пристрій поліграфічного друку – кольоровий копір-принтер, що базується в Науково-видавничому центрі бібліотеки, не працює – не виділяють коштів на ремонт. По-справжньому унікальна конструкція копіра-принтера CPS700 компанії Осе (див. рисунок). Тут по периферії проміжного циліндра розташовані не чотири, а відразу сім блоків перенесення тонера, що відповідають кольорному набору CMYKRGB. Мало того, зображення створюється не за принципом ксерографії (електрофотографії) в чистому вигляді, а її комбінацією з методами магнітографії (технологія Осе Direct Imaging). Нанесений на барабан, за допомогою різниці потенціалів, монокомпонентний магнітний тонер потім знімається з пробільних ділянок намагніченим валиком. До речі, в інших апаратах застосовується двокомпонентний проявляючий склад – фарбувальний порошок (тонер) і магнітний носій (девелопер або стартер). За критерієм продуктивності Осе CPS700 фактично є повноцінною цифровою друкарською машиною.

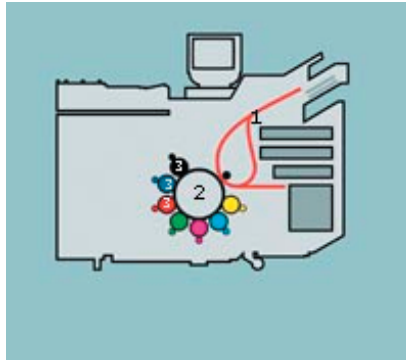

Рис. Внутрішня схема побудови копіра-принтера Осе CPS700

- 1 – шлях проходження паперу;
- 2 – проміжний циліндр;
- 3 – блоки подання тонера і прояву.

Його копіювальні можливості: зручні й потрібні функції пакетного копіювання книг з використанням дуплексу (наприклад, виведення книжкового розвороту на одну двосторонню копію). Часто виявляється корисною операція пригнічення фону, дублювання й комбінування зображень на одному листі, масштабування. Дуже цікаві функції друку у двоколірному й одноколірному режимах, видалення з листа конкретного кольору, створення призначених для користувача кольорів [5]. Цей пристрій забезпечує високу якість друку та має високу швидкість друку, що вимірюється в сторінках у хвилину.

Зважаючи на бурхливий розвиток цифрового середовища у XXI ст., перспективи розвитку видавничої діяльності Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського дедалі більше пов'язуватимуться зі стрімким розвитком електронних технологій. Тому на сьогодні для її подальшого розвитку необхідно вирішити проблему зміцнення матеріально-технічної бази редакційно-видавничого комплексу НБУВ, у тому числі забезпечити програмами верстання, що дають можливість робити оригінал-макети друкованої продукції практично будь-якої складності.

Практичний досвід структурних підрозділів НБУВ – Служби інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади, Фонду Президентів України, Національної юридичної бібліотеки у виданні монографічної літератури, інформаційно-

аналітичних продуктів показує необхідність подальшого розвитку їх виробництва, збільшення асортименту з метою задоволення зростаючої різноманітності інформаційних потреб сучасного користувача.

Список використаних джерел

1. Буряк С. В. Видавнича діяльність провідних університетів: огляд минулого і сучасний стан / С. В. Буряк // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – 2010. – № 2. – С. 68.

2. Горовий В. Соціальні інформаційні комунікації, їх наповнення і ресурс / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського ; наук. ред. Л. А. Дубровіна. – К., 2010. – 360 с.

3. Горова С. Інформатизація суспільства й нові завдання бібліотечних структур / С. Горова // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України. – К., 2010. – Вип. 27. – 388 с.

4. Ісаєнко О. О. Розвиток інноваційних складових технологій інформаційного обслуговування в провідних бібліотеках України / О. О. Ісаєнко // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформація. – 2009. – № 2. – С. 47–48.

5. Кистенев И. Копир набирает скорость. Спрос на полноцветные копиры-принтеры растет с каждым днем. Причины – повсеместная экспансия цветных изданий и документов, рост производительности и качества копировальных аппаратов [Электронный ресурс] / И. Кистенев // Publish. – 2003. – № 1. – Режим доступа: http://www.publish.ru/articles/200301_4047415 (2003.02.03). – Загл. с экрана.

6. Копанєва В. Бібліотека як центр збереження інформаційних ресурсів Інтернету : [монографія] / В. Копанєва / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського ; наук. ред. О. С. Онищенко. – К., 2009. – 198 с.

7. Мотульский Р. С. Библиотека как социальный институт [Электронный ресурс] / Р. С. Мотульский. – Минск : Бел. гос. ун-т культуры, 2002. – Режим доступа: http://old.nlb.by/director/images/stories/docs/CD-ROM/soc_inst/soc_inst.htm. – Загл. с экрана.

8. Національний інформаційний суверенітет у контексті розвитку новітніх інформаційних технологій / [О. С. Онищенко, В. М. Горовий, В. І. Попик та ін.] ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – К. : НБУВ, 2011. – 160 с.

9. Генеральний директор Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського В. Попик: «Нині не всі розуміють і глибоко осмислюють

роль бібліотеки» [Електронний ресурс] / інтерв'ю газеті «Урядовий кур'єр». – 2013. – № 78. – 25 квіт. – Режим доступу: <http://ukurier.gov.ua/uk/articles/volodimir-popik-rol-biblioteki-nini-ne-vsi-rozumiy/>. – Назва з екрана.

10. *Сенченко М. І.* Книговидання у світі та в Україні / М. І. Сенченко // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – К., 2004. – № 2. – С. 50, 55.

11. *The Future of the Book* / ed. by Geoffrey Nunberg, with an afterword by Umberto Eco. – Berkeley : University of California Press, 1996. – 306 p.